

Radioaktív anyagok új alkalmazásai a gyógyításban

*Környei József
Izotóp Intézet Kft.,*

Debreceni Egyetem Környezetfizikai Tanszék

1896 – Henri Becquerel, természetes radioaktivitás felfedezése

1898 – Maria Sklodowska & Pierre Curie, rádium elválasztása

Rádium-kezelések – 1910-től Budapesten (Tauffer Vilmos, Kelen Béla)

1924 – Brüsszel: Giacomo Puccini kezelése

1913. január – Hevesy György levele:

A radioaktív nyomjelzés ötlete,

a módszer kidolgozásának kezdete

NUKLEÁRIS MEDICINA:

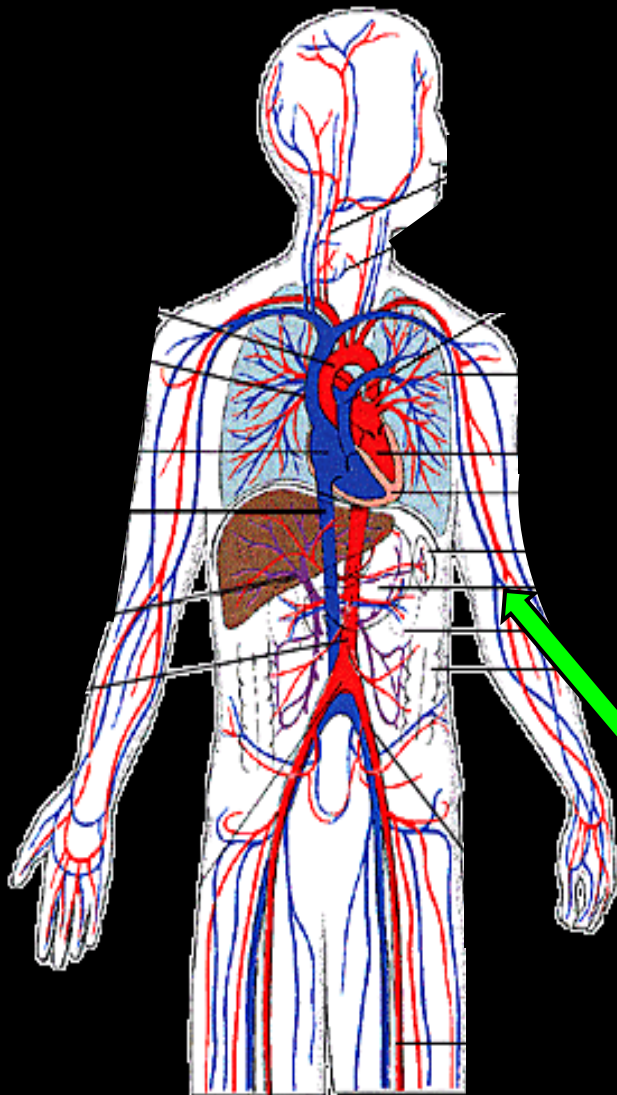
Radioaktív nyomjelzés az élő szervezetben

- Információt ad a rendszerről, (emissziós képalkotás: SPECT, PET ill. képsorozat)
- Nem befolyásolja a nyomjelzett folyamatok végbemenetelét!

NUKLEÁRIS MEDICINA:

Radioaktív nyomjelzés az élő szervezetben

HALMAZ SZINT

- áramlás
- megkötődés: diszperz rendszerek

MOLEKULÁRIS SZINT

- szervek funkciói:
sejti, szöveti áramlás, megkötődés,
metabolizmus, kiválasztás
- molekuláris elváltozások:
receptorok, antigének

A nyomjelző anyagok
gyógyszernek minősülnek

alkalmazásuk többnyire
intravénás beadással történik.

Elektromágneses sugárzást kibocsátó, nyomjelző radioizotópok

	T _{1/2}		Sugárzás típusa, energiája	
^{99m} Tc	6,0	óra	γ	140 keV
¹¹¹ In	2,8	nap	γ	171; 245 keV
¹²³ I	13,2	óra	γ	159 keV
¹³¹ I	8,0	nap	γ, /β ⁻ /	364,5 keV /605 keV/
¹¹ C	20	perc	β ⁺	<div style="border: 1px solid black; padding: 10px; background-color: #ffff00;"> $\beta^+ + e^- = 2 \gamma$ 511 keV </div>
¹⁸ F	110	perc	β ⁺	
⁶⁸ Ga	68	perc	β ⁺	
¹²⁴ I	4,1	nap	β ⁺	

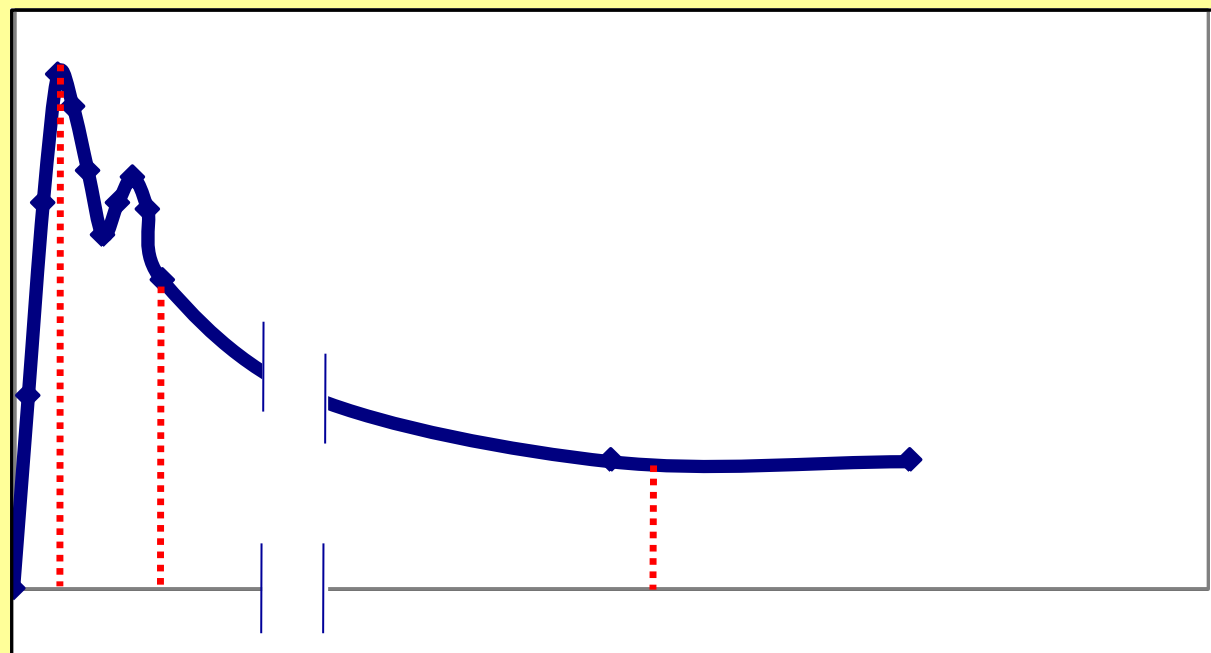
HALMAZ SZINTŰ NYOMJELZŐ ANYAGOK: Áramlás, elkeveredés

^{99m}Tc -HSA (humán szérum albumin)

Komplexbépző centrumok:

a $\sim\text{Gly-Gly-Cys}\sim$ vagy $\sim\text{Cys-Gly-Cys}\sim$ szekvenciák

Intenzitás
(aktivitás)

3, 10 s;

10 min

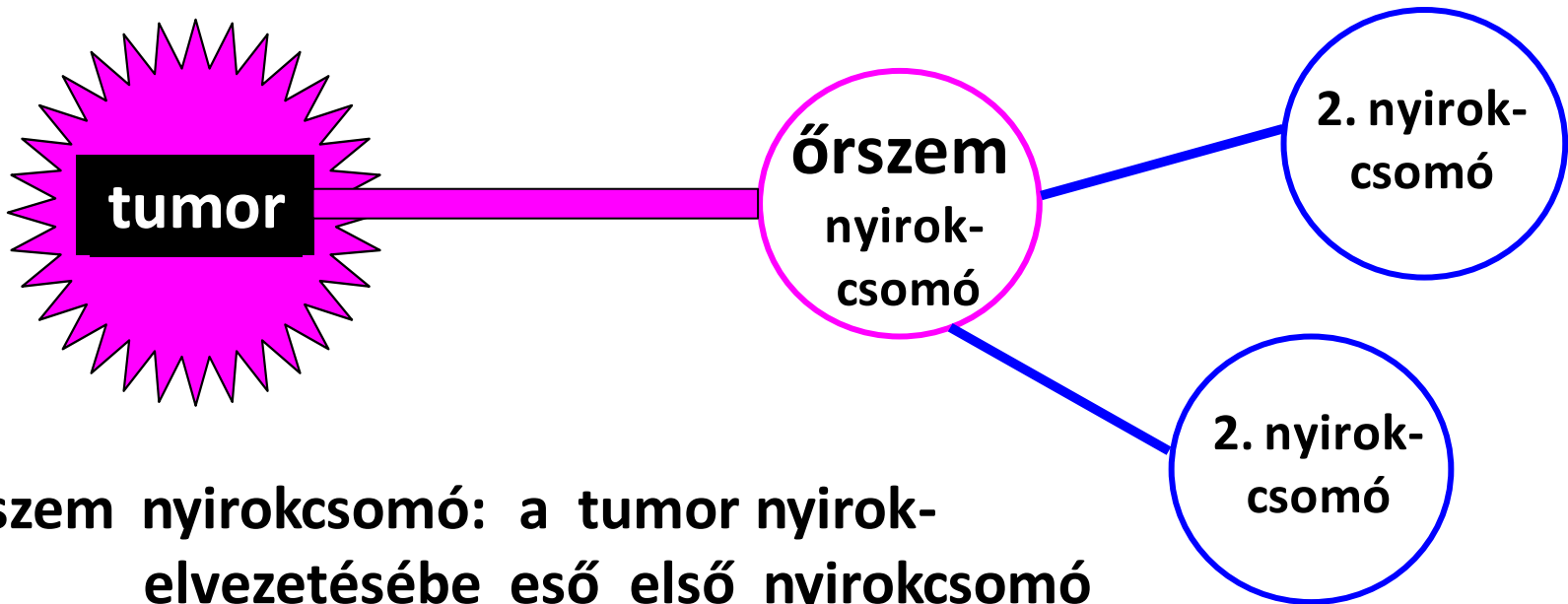
Idő

HALMAZ SZINTŰ NYOMJELZŐ ANYAGOK: Szemcseméret miatti megkötődés

^{99m}Tc -HSA-kolloid, szemcseméret: 200 – 600 nm

„Őrszem” nyirokcsomó detektálása műtét közben

Hány nyirokcsomót kell eltávolítani?

Őrszem nyirokcsomó: a tumor nyirok-
elvezetésébe eső első nyirokcsomó

„SPECT” kamera
egyedi γ és/vagy X
fotonok

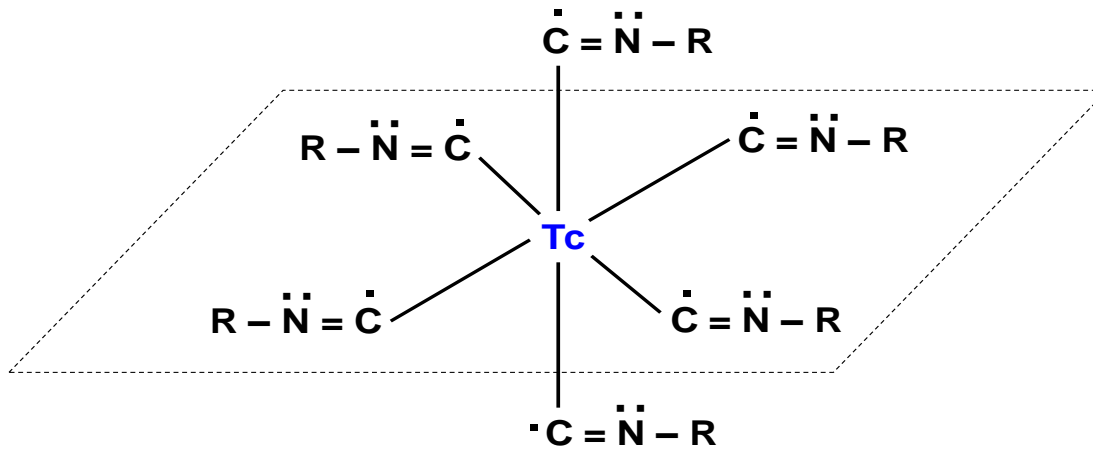
„PET” kamera
pozitron annihilációból
származó γ -fotonok

Kombinálható transzmissziós berendezéssel → SPECT-CT, PET-CT,
vagy magmágneses rezonancián alapuló berendezéssel → PET-MR

MOLEKULÁRIS SZINTŰ LEKÉPEZÉS

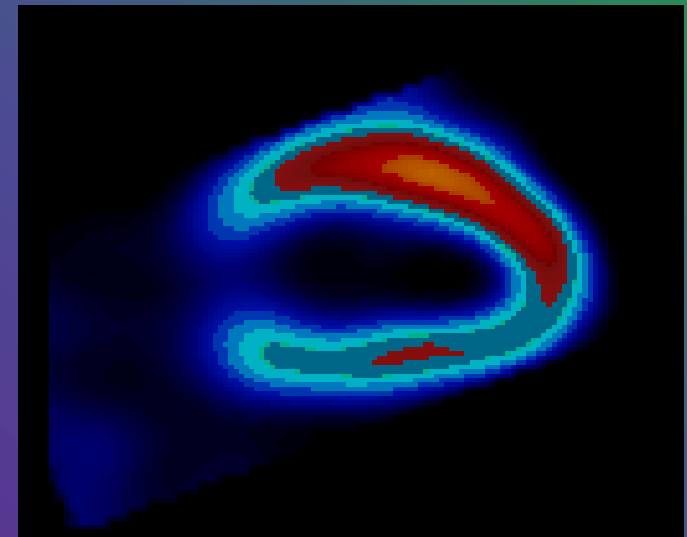
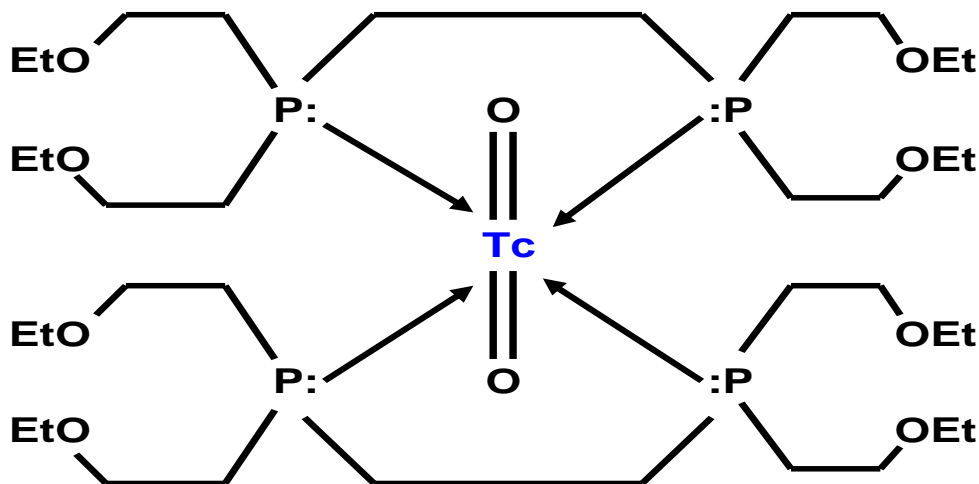
kationos ^{99m}Tc -komplexekkel: szívizom perfúzió

ahol $\text{R} = -\text{CH}_2-\text{C}(\text{CH}_3)_2-\text{OCH}_3$

Felvevődnek a szívizomsejtekben, és elektrokémiai folyamatban mitokondriumhoz kötődnek.

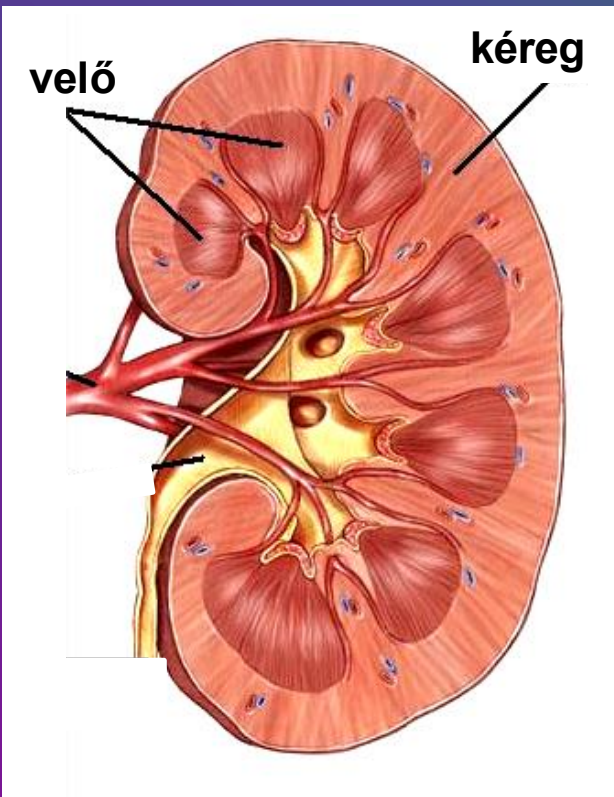
^{99m}Tc - Sestamibi

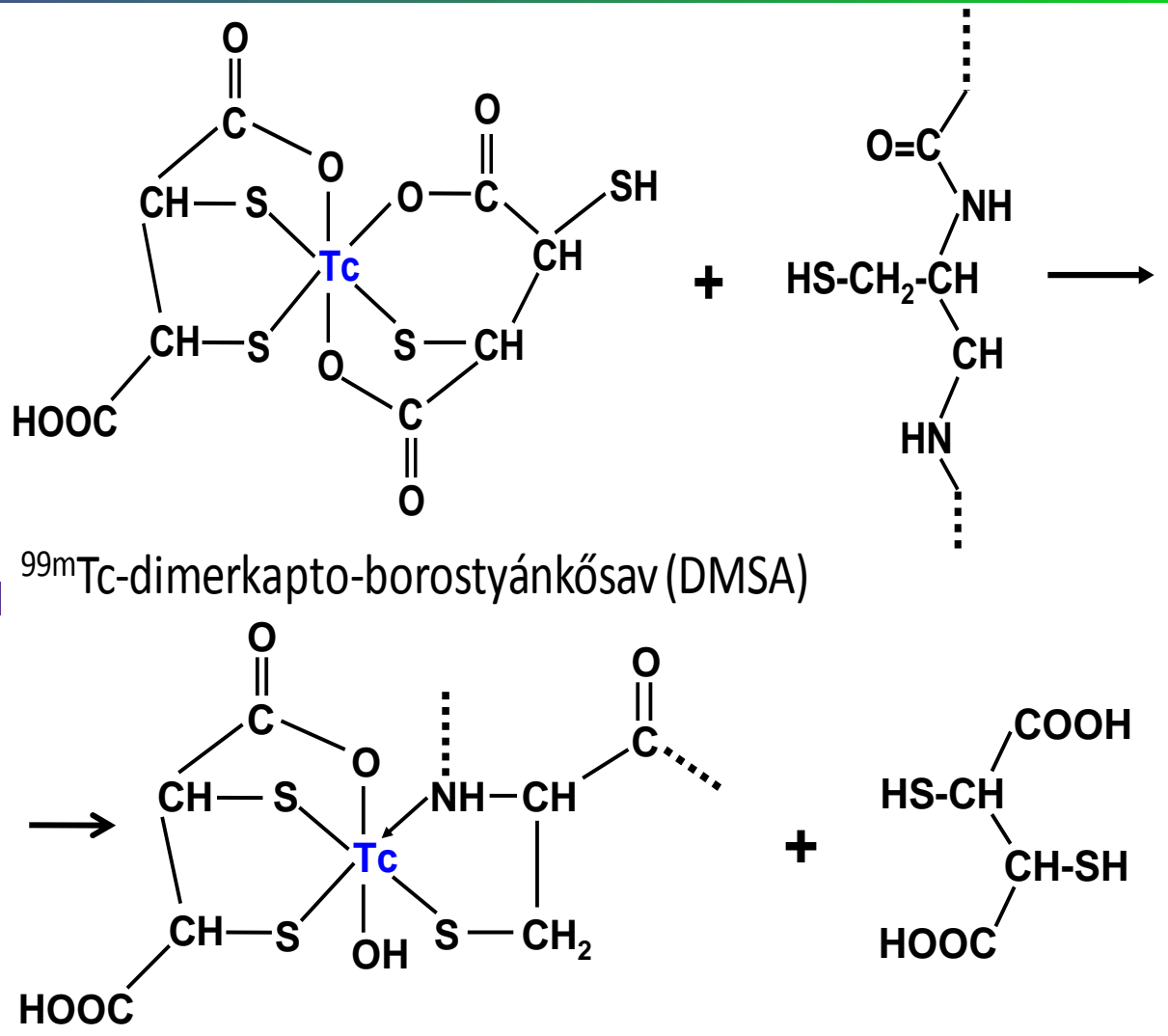
^{99m}Tc - Tetrofosmin

MOLEKULÁRIS SZINTŰ LEKÉPEZÉS ÉS SZERVFUNKCIÓ: A veseparenchima működőképességének nyomjelzése

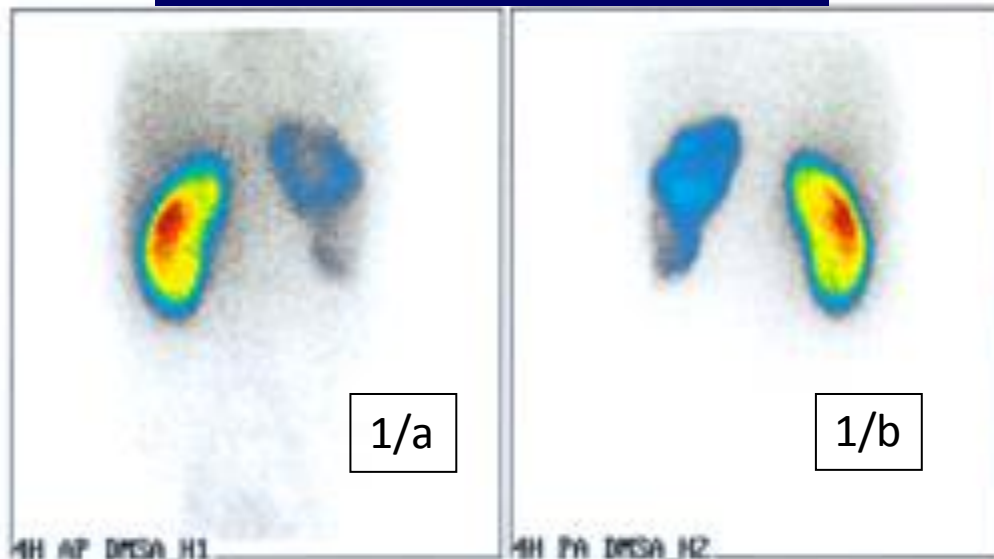

kéreg / velőállomány
aktivitás-arány:
16 : 1

12_03888

$^{99m}\text{Tc(III)}$ -DMSA, 1. eset

1/a anterior,
1/b posterior leképezés.

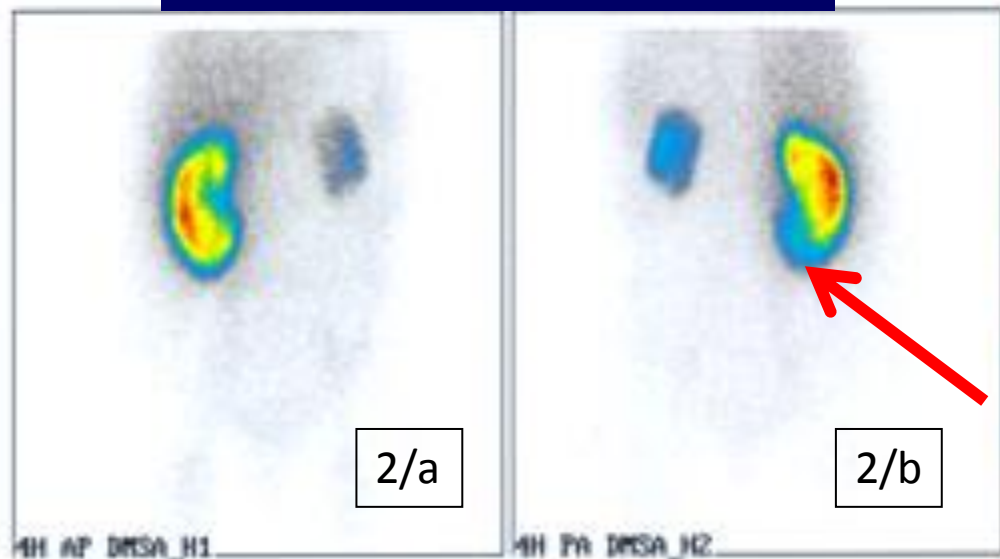
Normál felvétel a jobb vesében, míg a bal vese aktivitása lényegesen kisebb.

Jobb/ bal arány $\approx 70 : 30$

A kép jóindulatú ciszta vagy daganat jelenlétére utal a bal vesében

12_03889

$^{99m}\text{Tc(III)}$ -DMSA, 2. eset

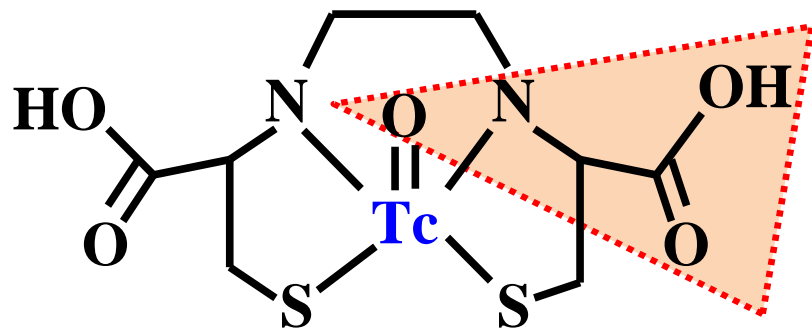
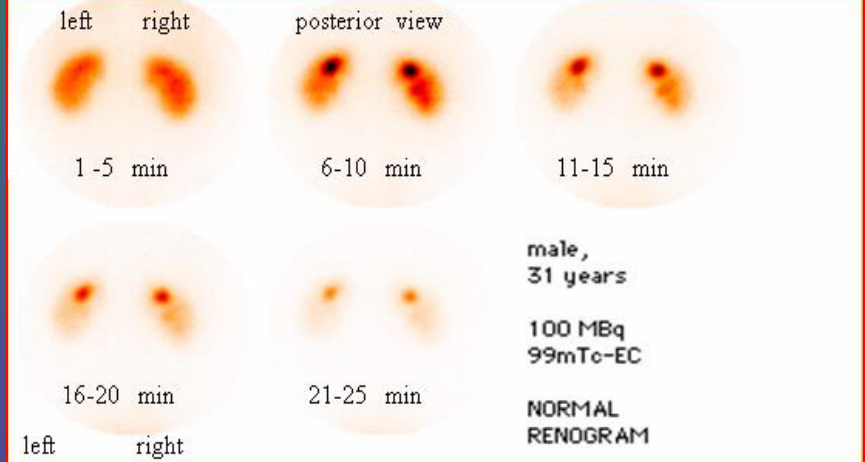
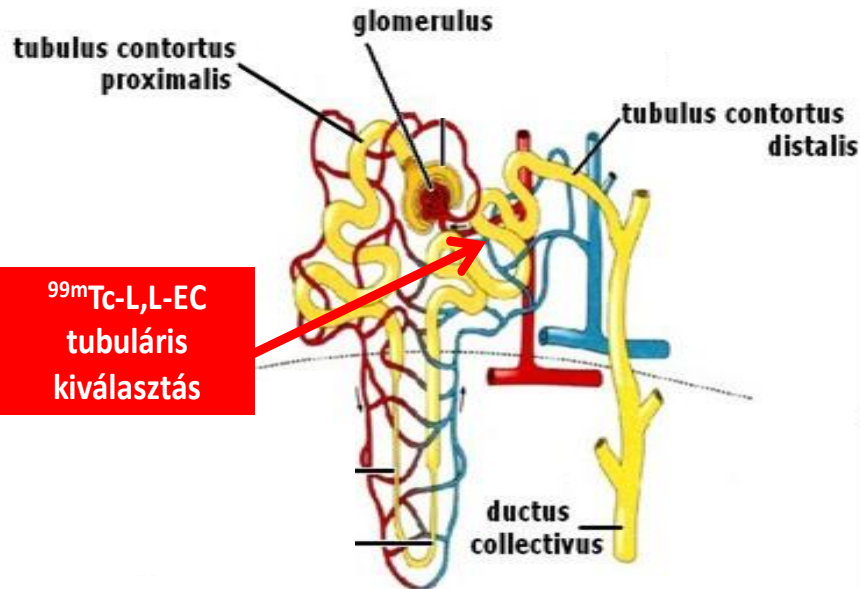

2/a anterior,
2/b posterior leképezés

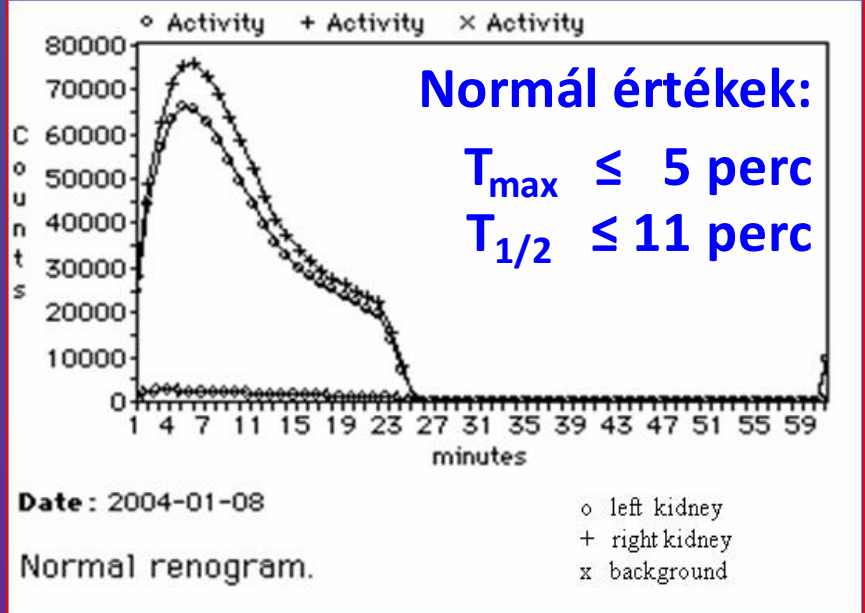
A bal vese alig látszik (rendkívül csekély funkció). Ugyanakkor a jobb vese alsó része szokatlan formájú (ld. a nyilat).

Oka: az ismert, az uréterben lévő daganat kiterjedt a bal vesére.

MOLEKULÁRIS SZINTŰ LEKÉPEZÉS ÉS SZERVFUNKCIÓ: A vese tubuláris kiválasztásának nyomjelzése

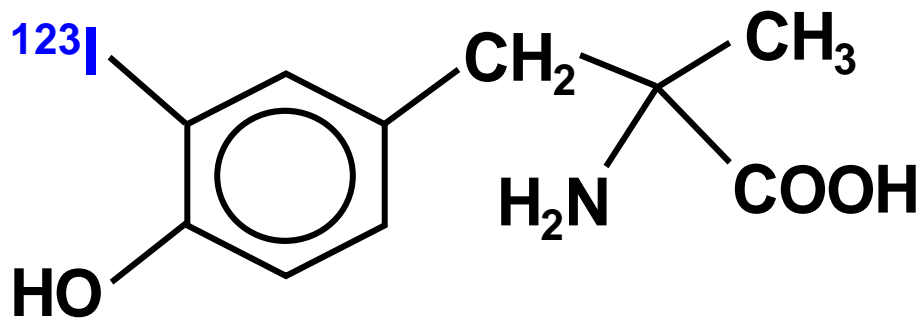
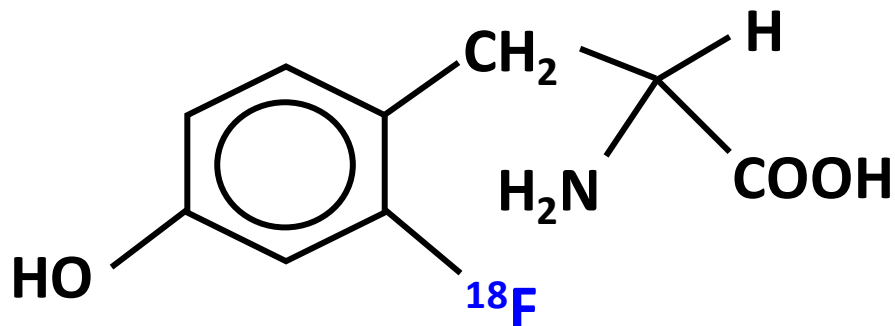
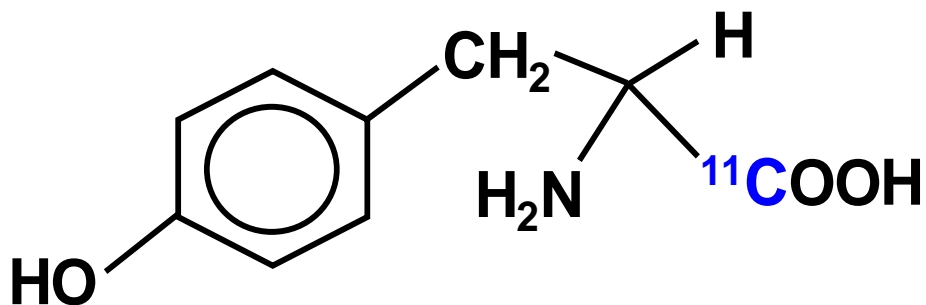
Tc-N,N'-etilén-L,L-dicisztein (EC)

NYOMJELZÉS a sejtek, szövetek, molekuláris elváltozások dimenziójában

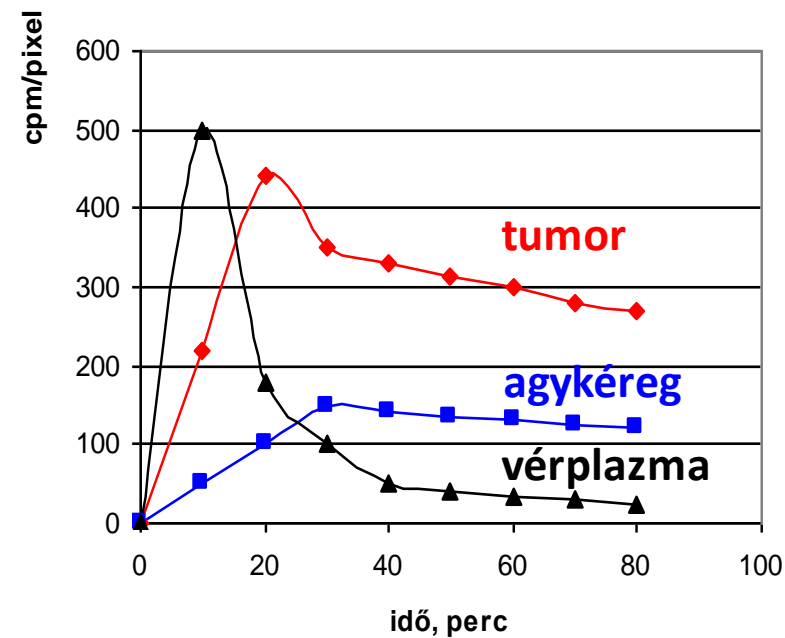
- **metabolizmus:** agy
szívizom
tumorsejtek
- **receptorok:** agy
szívizom
tumorsejtek
- **antigének:** tumorsejtek
gyulladások
- **hipoxia:** oxigénhiányos sejtek tumorban
- **apoptózis:** programozott sejthalál

Tirozin és származékainak metabolizmusa az agyban

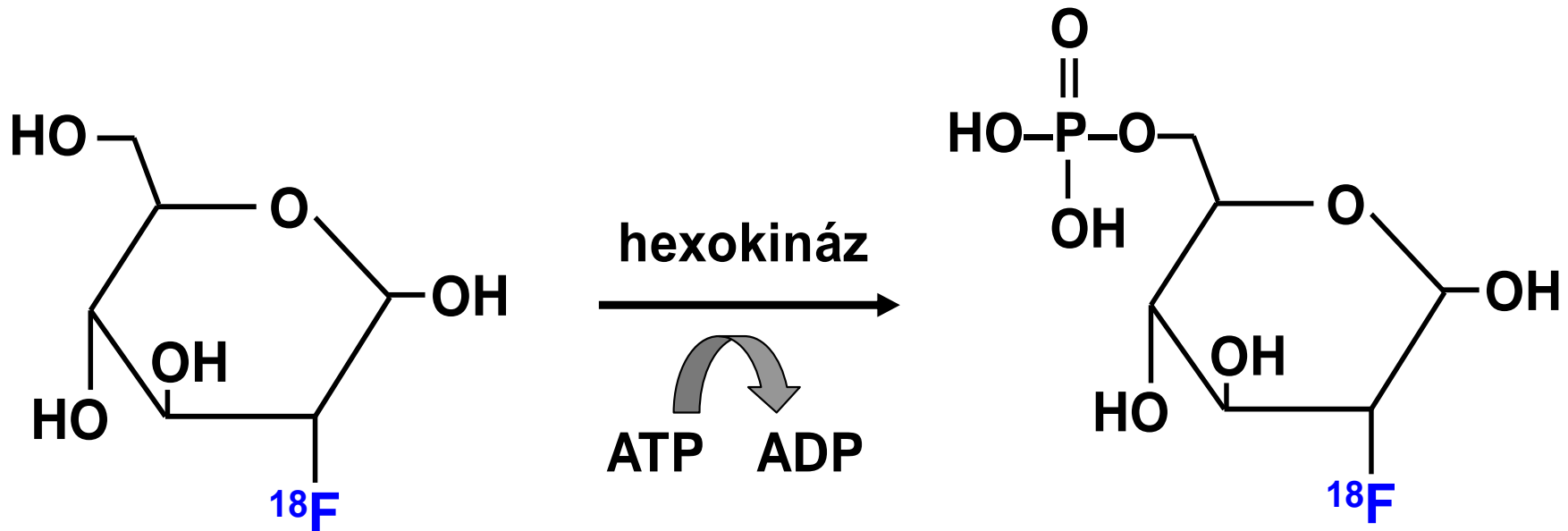

Tumorsejtekben fokozott

- az aminosavtranszport,
- a fehérjékbe történő beépülés,
- a dekarboxileződés.

A 2-deoxifluoro-glükóz „befagyott” metabolizmusa tumorokban, a szívizomban és gyulladásokban

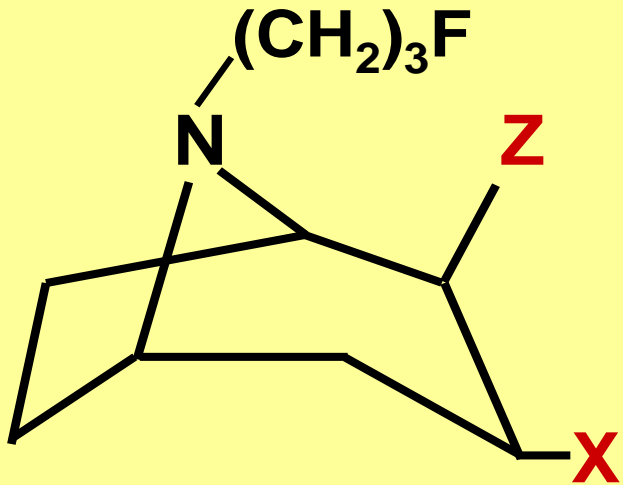

A foszforilezett FDG a citoszolban marad.

Megkötődésének mértéke arányos
az exogén glükózfogyasztással.

Méri a sejtek energiaellátását szolgáló cukorfogyasztást.

Receptorligandumok időskori megbetegedések képképző diagnosztizálására

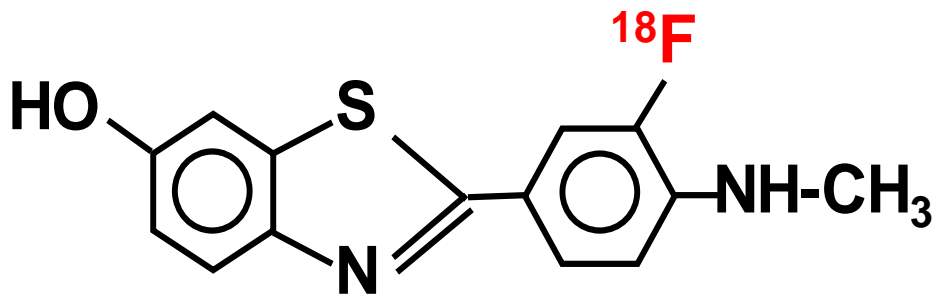

^{123}I -FP-CIT: Z = $-\text{COOMe}$
X = $-\text{C}_6\text{H}_4-^{123}\text{I}$

PARKINSON-KÓR

- dopamin újrafelvételi helyeit blokkolja
- dopamin állományt mutatja be
- csökkent receptorsűrűség miatt diffúz a kép Parkinson kórban
- képképzés 3 – 6 órával a beadás után

^{18}F -flutemetamol

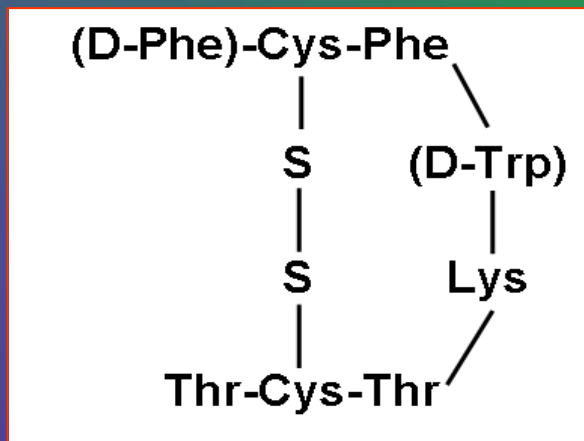

ALZHEIMER-KÓR

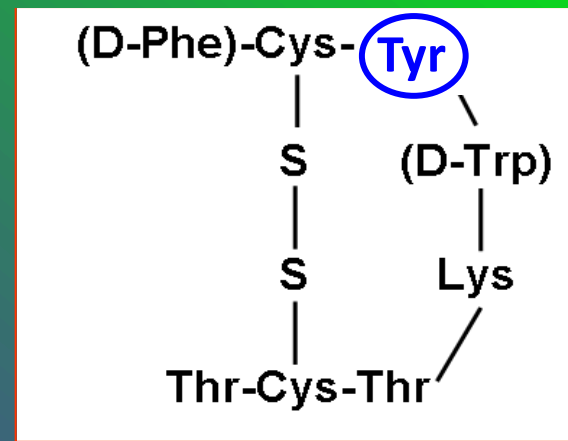
a β -amiloid plakkokhoz kötődik, melyek a patológiás folyamatban megjelennek

Tumorsejtek: szomatosztatin receptor szcintigráfia

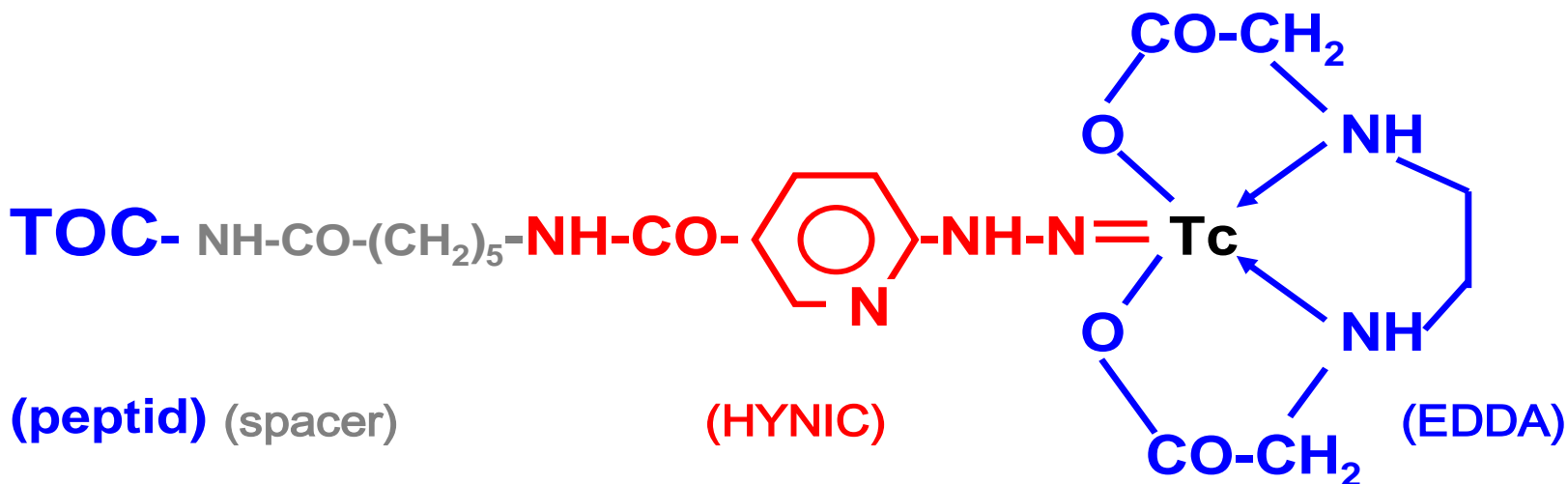
hipofízis tumor
 agyi asztrocitoma
 medulláris
 pajzsmirigy-rák
 neuroendokrin
 tumorok
 emlőtumorok (fele)
 limfómák

„OCTREOTID”

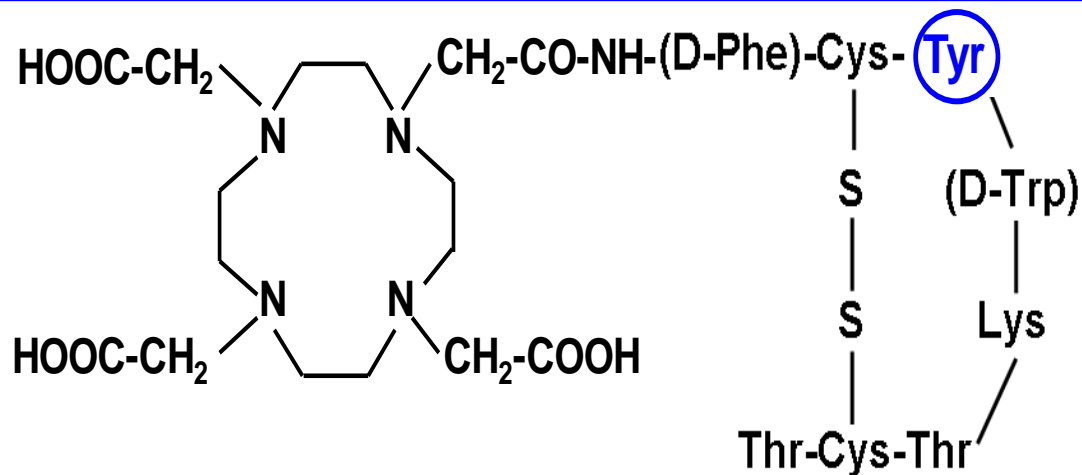

„TOC”

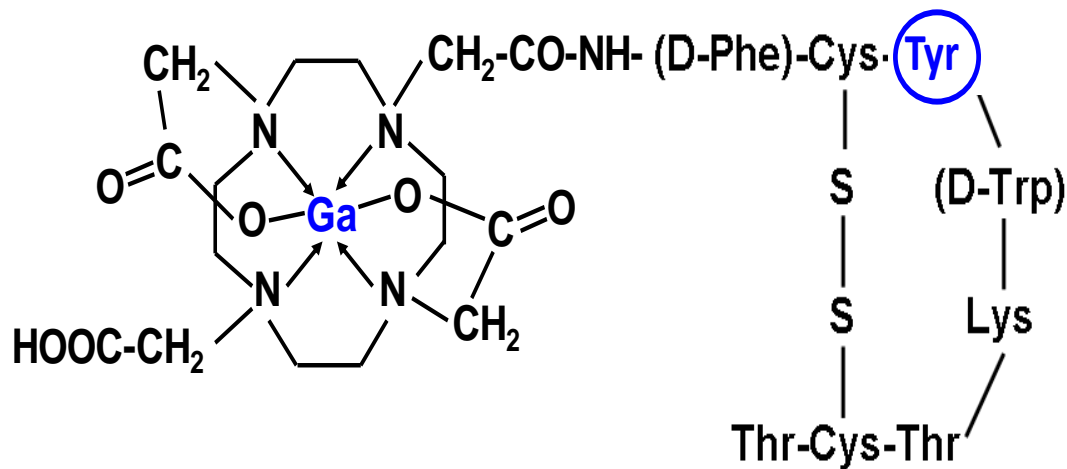

Tumorsejtek: szomatosztatin receptor szcintigráfia - PET

„DOTA-TOC”

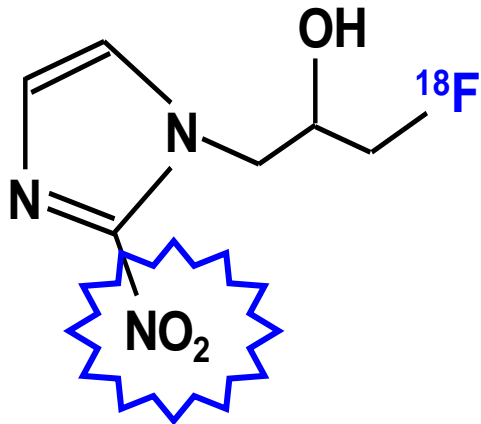

„⁶⁸Ga-DOTA-TOC”

Hipoxia: Oxigénhiányos sejtek tumorban

Lényegesen ellenállóbbak a külső sugárkezelésnek,
a hipoxiás régiókra nagyobb dózist kell exponálni!

¹⁸F-fluoro-misonidazol

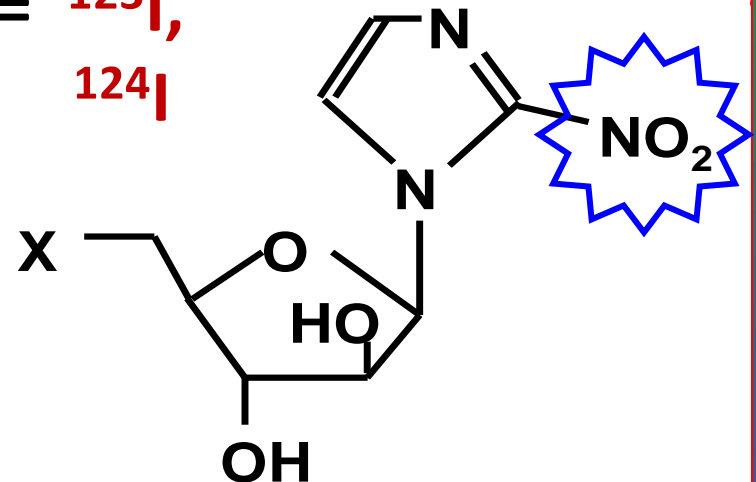
Xantin-oxidáz

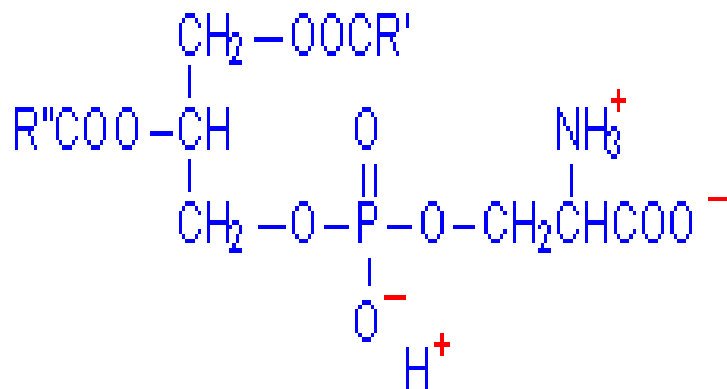
sejten belül
megkötődik

Radiojódozott
arabinozid-nitroimidazol →
jobb leképezés
24 – 48 órával a beadás után

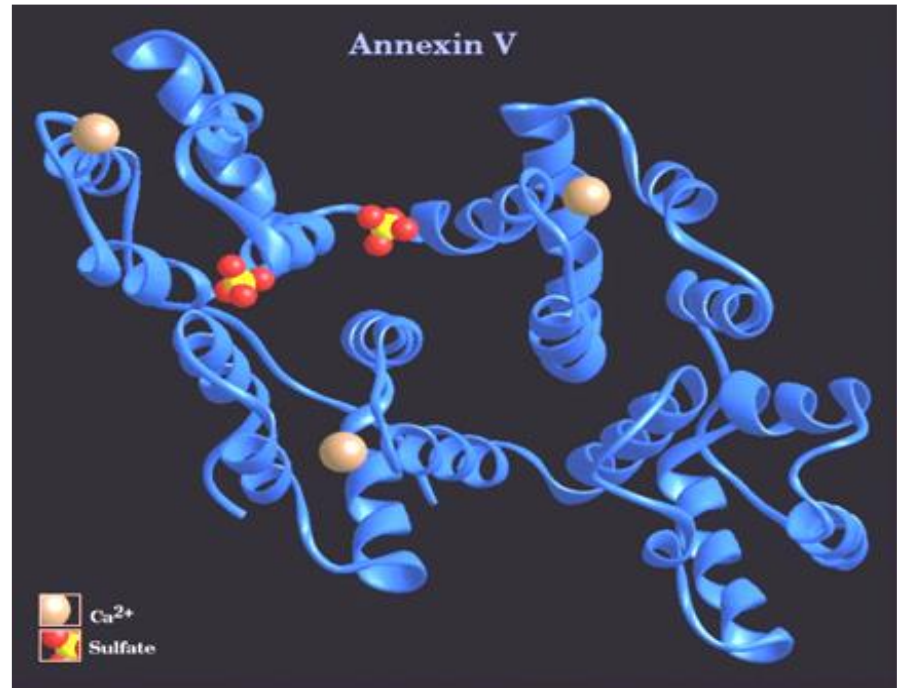
X = ¹²³I,
¹²⁴I

Apoptózis: „programozott sejthalál”: Célzott sejtpusztítás eredményességének korai kimutatása

foszfatidil-szerin

Annexin-V: foszfatidil-szerinhez **specifikusan** és **nagy affinitással** kötődő fehérje,
320 aminosavból áll,
molekulatömege 36 kDa

Radioaktív anyagok terápiás alkalmazása

Lokális kezelés és nyomjelzés

Kezelés zárt sugárforrásokkal

1. Külső sugárkezelés (^{60}Co)
2. Közelbesugárzás
agy (^{125}I)
prosztata (^{125}I)
nőgyógyászati műtétek
utáni kezelés (^{192}Ir)

Lokális kezelés nyitott izotópkészítményekkel

1. Májtumorok intraarteriális
kezelése (^{90}Y , ^{188}Re)
2. Ízületi gyulladás
intraartikuláris kezelése
(^{90}Y , ^{166}Ho , ^{186}Re , ^{169}Er)

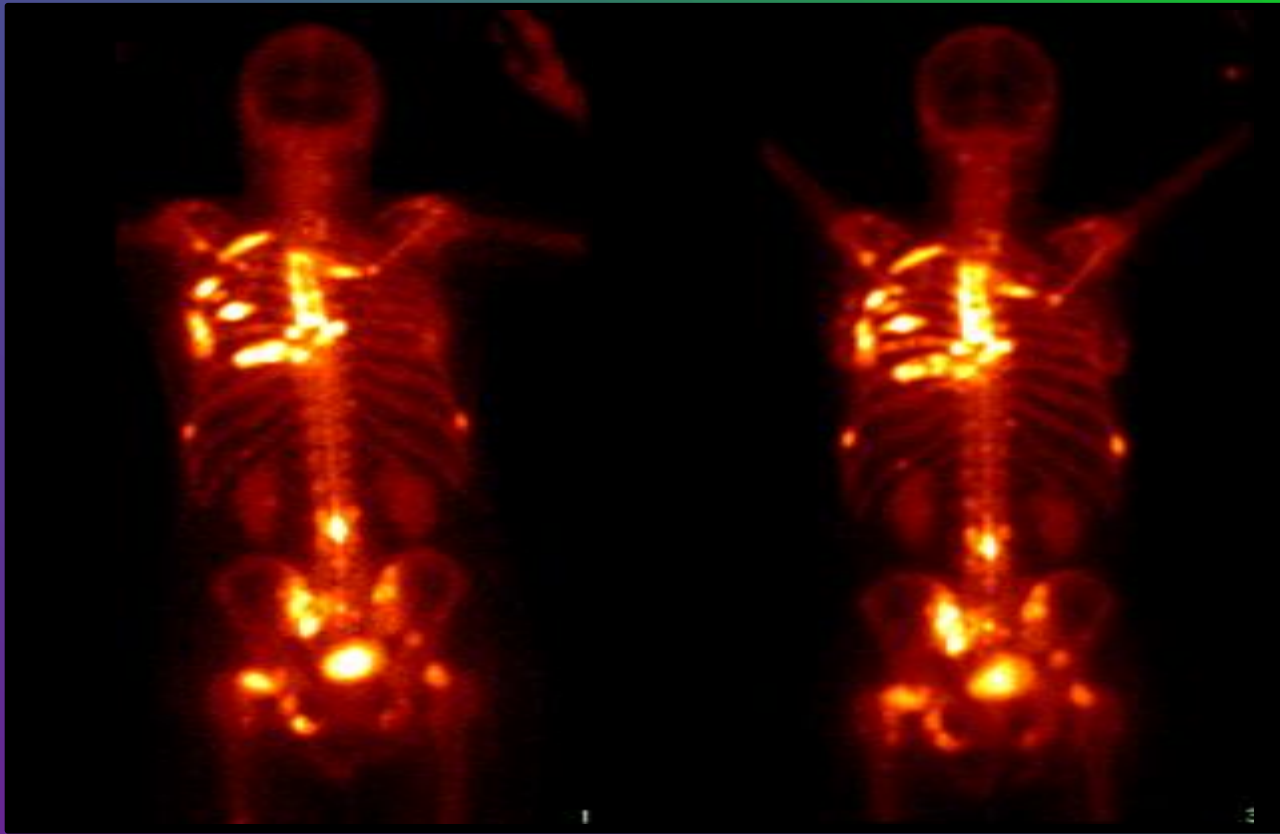
Kezelés specifikus megkötődés révén, molekuláris szintű nyomjelzés alapján

1. Pajzsmirigy: hipertireózis és
pajzsmirigyrák (^{131}I)
2. Különféle tumorterápia
radio-biokonjugátumokkal:
  - receptor-terápia
(^{90}Y , ^{131}I , ^{177}Lu , ^{188}Re)
  - immunoterápia
(^{90}Y , ^{131}I , ^{177}Lu)
3. Csontáttét-terápia,
csontaffin vegyületekkel
(^{89}Sr , ^{90}Y , ^{153}Sm , ^{177}Lu , ^{223}Ra)

**Korpuszkuláris sugárzást kibocsátó radionuklidok,
terápiás felhasználású nyitott izotópkészítményekhez**

Radiozotóp	$T_{1/2}$	Bomlás	$E_{\text{átl.}} / E_{\text{max.}}$	[keV]
^{89}Sr	50,4 nap	β^-	583 / 1491	
^{90}Y	64,5 óra	β^-	935 / 2284	
^{153}Sm	46,3 óra	β^-, γ	224 / 702	(103,1)
^{166}Ho	26,8 óra	β^-, γ	694 / 1854	(80,6)
^{177}Lu	6,7 nap	β^-, γ	149 / 498	(113)
^{186}Re	3,7 nap	β^-, γ	362 / 1070	(137,1)
^{188}Re	17,0 óra	β^-, γ	795 / 2120	(155)
^{223}Ra	11,4 nap	α, γ	5716	(269,4)

Csontáttétek fájdalomcsillapító kezelése

Molekuláris szintű, specifikus megkötődés

^{90}Y -, ^{153}Sm -, ^{177}Lu -, ^{186}Re -biszfoszfonátok,

^{89}Sr -, ^{223}Ra -klorid

Következtetés: A nukleáris kémia újabb eredményei valóban hasznosulnak a gyógyításban, a jobb életminőség elérésében

